

A LIBRIS, a svéd országos könyvtári információfeldolgozási központ terve

Közleményünk anyagát egy prospektus szolgáltatta: LIBRIS handbok, del 1. Statskontoret, Stockholm, é.n. 8 lev. Teljes fordítása az ÉTK könyvtárában található, R-202 számon. Az alábbi tömörítvényt BORSOS Istvánné készítette.

A RENDSZER CÉLKITÜZÉSEI

1964-től folynak a vizsgálatok az Egyetemi Kancellári Hivatal és az Állami Könyvtári Hivatal vezetésével annak megállapítására, hogy milyen lehetőség van az automatikus információfeldolgozási módszer alkalmazására a kutatási anyagokat tartalmazó könyvtáraknál. A bizottság "A könyvtári munka és az automatikus adatfeldolgozás" címen 1969-ben kiadott jelentésében az alábbi célkitűzést fogalmazta meg:

Valamennyi svéd könyvtárat ellátó közös adatfeldolgozó központ megszervezése. A rendszer alapjai a legnagyobb kutatási bázissal rendelkező nagykönyvtárak lennének. Ez a központ a nagykönyvtárak katalógusainak feldolgozásán túlmenően és azt kiegészítve feldolgozná a kisebb könyvtárakba beérkező irodalmat is.

A Statskontoret (Állami Iroda) ennek az elképzelésnek az alapján rendelte meg a munkát. Ennek során a Saab Scania AB és a Statsconsult vállalatokkal közösen dolgozták ki a LIBRIS rendszer (Library Information System) tervét. Elsősorban a műszaki könyvtárak szükségleteit vették figyelembe, de más típusú könyvtárak is csatlakozhatnak a rendszerhez.

Első állomásként a munkát a katalógus készítésére és a kölcsönzésre koncentrálják, hogy megfelelő rutinra telessenek szert; esetleg sor kerülhet a gyarapítással kapcsolatos rutinmunkák vizsgálatára is.

A katalógusokat és más bibliográfiai tájékoztató anyagot adatfeldolgozó be rendezés segítségével készítik el; nem csupán könyv vagy katalóguscédula formájában, hanem mikrofilmen is. A rendszert a későbbiekben kiterjeszthetik egyéb bibliográfiai, adminisztrációs és gazdasági rutinmunkák ellátására is. A rendszer kifejlesztése hosszútávon egy általános "on-line" tájékoztató rendszer kiépítését célozza, helyi kisgépekkel és csatlakozóállomásokkal, melyek egy központi, nagy számítógéphez csatlakoznának. Tekintetbe vették a nemzetközi együttműködés és koordináció lehetőségeit más, külföldi rendszerekkel (pl. MARC).

A tervek szerint minden nagyobb egyetemi, ill. műszaki könyvtár saját mini-adatfeldolgozó berendezést (minidator) kap, melyhez kisebb könyvtárakat lehetne csatlakoztatni, csatlakozóállomásokkal (terminál). Olyan könyvtárakkal, melyek saját adatfeldolgozó csatlakozóállomással (dataterminal) nem rendelkeznek, telex útján lehet biztosítani a közvetlen összeköttetést. A központi adatfeldolgozó berendezés olyan adatbankot tartalmazna, amely az ország valamennyi műszaki könyvtárában fellelhető teljes bibliográfiai információanyagot foglalná magában, valamint adatokat a beszerzésre, szállításra és referenciákra vonatkozóan.

FELSZERELÉS (BERENDEZÉS)

Valamennyi könyvtár terminálon keresztül közvetlen kapcsolatban állna a LIBRIS-szel. A terminál képernyőből (szövegernyőből) és az ahhoz tartozó íróegységből áll, melyet számos funkcionális billentyűvel láttak el. A képernyőn egyaránt leolvasható mind az az információ, amelyet az íróegységgel billentyűznek be (in-data), mind pedig az, amelyet a LIBRIS ad vissza. A visszaadott információt kívánság szerint egy különálló írógép automatikusan leírhatja. A funkcionális billentyűknek kettős feladatuk van. Ilyen billentyű leütése nyomán az adatfeldolgozó berendezés az aktuális műveletre vonatkozó szövegmintát vetíti ki a képernyőre. Ezzel egyidőben jelzi, hogy a műveletet el lehet kezdeni. A személyzet munkájának megkönnyítésére a LIBRIS-t a személyzet és az adatfeldolgozó berendezés közti dialógusrendszer formájában alakították ki.

Bizonyos információforrások, amelyek anyagát a LIBRIS-be táplálják, olyan jeleket is tartalmazhatnak, amelyek írógépeken nem fordulnak elő. Ezeket szalaglyukasztó egység segítségével viszik be a LIBRIS-be és lyukszalagon tárolják.

Milyen lehetőségeket biztosít a LIBRIS a könyvtárak számára? Számos információt helyi, regionális és központi felhasználásra

- azokról a szállításokról, melyek egy bizonyos könyvtár esetében várhatók,
- az egyes könyvtárak állományáról,
- az országon belüli teljes állományról,
- egy könyvtár bizonyos dokumentumáról (már megrendelték, kötészetben van, katalogizálják, kikölcsönözték, mikor jár le a kölcsönzési idő, előjegyezték-e valaki számára stb.),
- a vásárlások folyamatos ellenőrzéséről,
- a katalógusadatokat kiegészítő adatokról.

GYARAPITÁS

A LIBRIS megadja mindazokat a felvilágosításokat, amelyek alapján eldönthetjük, hogy beszerezzünk-e egy bizonyos dokumentumot (megvan-e a mű

a könyvtárban, ha nincs, akkor hol van meg; milyen gyakran keresik, milyen könnyen hozzáférhető könyvtárközi kölcsönzés útján, mibe kerül a beszerzése stb.). A dokumentum beszerzésére vonatkozó döntés a megrendelő könyvtárból a képernyőn keresztül kerül a LIBRIS-be, mégpedig a "VÁSÁRLÁS" funkcionális billentyű lenyomásával. Ezzel megindul a gyarapítási dialógus.

A LIBRIS közli a képernyőn mindazokat az adatokat, amelyek a beszerzendő dokumentummal és szállítóval kapcsolatban szerepelnek gépi memóriájában. Ha a kérdéses dokumentumot már korábban regisztrálták a LIBRIS-ben, akkor a megrendelő könyvtár csak az alábbi adatokat adja meg:

- a könyvtár száma
- a megrendelendő anyag mennyisége
- a kívánt szállítási idő
- a kiegészítés módja
- ár
- esetleges közlések a szállító számára.

Ha a megrendelendő dokumentum még nincs a LIBRIS-be betáplálva, akkor a szükséges bibliográfiai adatokat is meg kell adni. Ez a "KÜLD" bebillentyűzésével jut be a rendszerbe, amely tulajdonképpen a megrendelési utasítást jelenti.

A LIBRIS a "VÁSÁRLÁS" utasításra rögzíti a megrendelést és a szállítás napját; ennek ellenőrzése automatikusan történik. A szállítási adatok automatikusan mágnesszalagra kerülnek, így inputként felhasználhatók az állami költségvetéshez.

KATALOGIZÁLÁS

Az ezzel kapcsolatos elképzelés az, hogy egy dokumentumot csak egyszer dolgoznak fel, mégpedig annak a könyvtárnak a közreműködésével, amely először szerezte be. Utána ezek az adatok azonnal rendelkezésére állnak a rendszerhez csatlakozott valamennyi könyvtárnak.

Abban az esetben, ha a LIBRIS adatbank teljes kiépítésére sor kerül, ez rengeteg információt tartalmaz majd könyvekről, periodikumokról, térképekről, mikrofilmekről, hanglemezekről stb. Mindezekről automatikusan, az adatfeldolgozó berendezés által vezérelt fotorendszerező segítségével, katalógusokat és jegyzékeket lehet előállítani, amelyek terjedelme és tartalma az adott igényekhez igazodik. Mindez a bibliográfiai tartalom analízisének segítségével válik lehetővé. A címleírásnál felvett adatok belső tartalmát a témára, tárgyra, kiadási évre stb. vonatkozó kódok alapján tagolják.

KÖLCSÖNZÉS

A kölcsönzési rutinmunka gyorsabb ellátását is biztosítja a LIBRIS, valamint lehetővé teszi a könyvtári dolgozók számára, hogy személyes segítséget adhassanak a kölcsönzőknek.

A kölcsönzőről a következő adatokat szolgáltatja:

- név
- cím
- hoa kéri az anyagot, az intézmény neve
- nincs-e zárlatlistán a kölcsönző
- a lejárat idő.

A kölcsönzés kellékei: fénytoll, könyvtári címke, személyazonossági igazolvány. A címke - amely a könyv könyvtári számát tartalmazza, a könyvkártya funkcióját tölti be - optikai berendezés révén olvasható le, a fénytoll segítségével, amely a kölcsönzési terminál képernyőjéhez csatlakozik. Ezzel a művelettel indul meg a kölcsönzési rutinmunka. Az olvasó kölcsönzőlapja, amelyen törzsszámát tüntetik fel, szintén olvasható a fénytollal. Így kapja a LIBRIS a kölcsönzőről a szükséges információt. Ha a könyv ki van kölcsönözve, a képernyőn megjelenik a lejárat napja is, eszerint lehet előjegyeztetni vagy más könyvtártól átkérni. Ha a kölcsönző ez utóbbi megoldást választja, a gép rögzíti a kérést, a kölcsönző címét és a határidőt. A könyvet azután postán elküldik a megadott címre.

Lehetőség van a LIBRIS segítségével kölcsönzési revízióra, állományellenőrzésre, jegyzék készítésére a kölcsönzőkről, statisztikák összeállítására.

IRODALOMKERESÉS

Az alább ismertetendő, LIBRIS-DOC nevű információtárolási és -visszakeresési rendszert a genfi Nemzetközi Munkaügyi Szervezet keretében fejlesztették ki.

A központi nagy gépben tárolják a dokumentumok jellemzőit (szerző, cím, kiadás ideje, tartalmi jellemzők, azonosítási szám). A visszakeresés során a kérdező termináljának képernyőjén megjelenik mindazon dokumentumok azonosítási száma, amelyek a keresett témára vonatkoznak.

A tartalmi feltárás kelléke mindazon tárgyszavak (deskriptorok) jegyzéke (tézausz), amelyek alapján a dokumentumokat osztályozták (indexelték). Ez a visszakeresésnek is legfontosabb segédeszköze. Minél szűkebb terjedelmű tárgyszavakat ad meg a kereső, annál célzottabb lesz a tájékoztatás: csak a keresett témához legszorosabban kapcsolódó irodalmat kapja meg.

Ennek egyik formája az SDI-szolgáltatás (szelektív információ-szétsugárzás). Az a felhasználó, akinek egy bizonyos részterületen belül folyamatos információellátásra van szüksége, az úgynevezett "álló" kereső profil segítségével folyamatosan és rendszeresen megkapja az őt érdeklő legfrissebb irodalmat.

A figyelt dokumentumokról listákat bocsátanak ki. Ezen kívül összeállításokat készíthetnek azokról a művekről, melyekre a szerzők leggyakrabban hivatkoznak.

A LIBRIS továbbfejlesztése folyamatban van, a rendszer fejlesztésére megvannak a megfelelő feltételek; tervezik kiterjesztését többek között a közművelődési, az iskolai és a vállalati könyvtárakra is.

A LIBRIS munkálatait élénk érdeklődés kíséri a többi északi ország könyvtári és tájékoztatási szakemberei részéről.

Romániai egyetemi könyvtárakban

MISZTI László

1972 októberében az Eötvös Loránd Tudományegyetem és a Bukaresti Tudományegyetem közötti barátsági szerződés keretében 15 napos tanulmányutat tettem Romániában, melynek során a bukaresti, az iași-i, a kolozsvári egyetemi könyvtárat és a bukaresti Orvostudományi Egyetem könyvtárat látogattam meg. Részletesebben a fogadó intézmény, a bukaresti Egyetemi Könyvtár szervezetét, felépítését, munkáját tanulmányozhattam.

TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉS

A bukaresti és a iași-i egyetemi könyvtár alapításának körülményei érdekes módon elütnek egymástól. (A kolozsvárra - mivel az közismert - nem térek ki.)

A bukaresti Tudományegyetem alapítási éve 1864. Központi könyvtára 1948-ig nem volt, illetve addig az 1895-ben létesített Királyi Alapítvány (Fundajia Regală) könyvtára látta el az egyetemi könyvtári funkciót. 1948-ban - a Királyi Alapítvány megszűnésével - az Alapítvány székháza és könyvtára az Egyetem tulajdonába ment át.